עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פ"ג מהל' טומאת אוכלין הלכה ד:
מז ב מיי' פי"ב מהל' בכורים הלכה ז סמג עשין קמה קמו טוש"ע יו"ד סימן שכא סעיף י בהגה"ה:
מח ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ח:
מט ד מיי' פ"ה מהל' אישות הלכה א טור ש"ע אה"ע סימן כח סעיף כא:

◆

מסורת הש"ס

א) תוספתא מכשירין פ"ג ה"ם, ב) קדושין נז: נח., ג) ל"ק, ד) בכל ל"ק, ה) [ערכין ד. ז:], ו) [דף ט: ד"ה ופטר חמור], ז) [לקמן יג.], ח) נ"א שני סלע, ט) דפי' כי' דמאיזה טעם ל"ק.

◆

הכא במאי עסקינן כגון ששחטו להתלמד בו ובפלוגתא דנימוס ור' [א] אליעזר [א]דתניא אמר ר' יוסי סח לי נימוס אחיו של [ב] ר' יהושע הגרסי שהשוחט את העורב להתלמד בו דמו מכשיר ר' אליעזר אומר דם שחיטה לעולם מכשיר רבי אליעזר היינו תנא קמא אלא לאו איסורו חישובו איכא בינייהו תנא קמא סבר דמו מכשיר לעלמא אבל לגופיה בעי מחשבה ואתא רבי אליעזר למימר דם שחיטה לעולם מכשיר [א]ואפי' לגופיה נמי לא בעי מחשבה ממאי דילמא טעמא דר' אליעזר התם דשאני עורב הואיל ויש בו סימני טהרה ומנלן דסימני טהרה מילתא היא דקתני עלה דההיא א"ר שמעון מה טעם הואיל ויש בו סימני טהרה וכי תימא אי משום סימני טהרה מאי איריא להתלמד אפי' להתעסק נמי אין הכי נמי ומשום נימוס איתיביה [ג] [ב]לא רצה לפדותו עורפו בקופיץ מאחוריו וקוברו ואסור בהנאה דברי רבי יהודה ורבי שמעון מתיר אימא ומחיים אסור בהנאה ור"ש מתיר והא מדסיפא מחיים הוי רישא לאו מחיים דקתני סיפא לא ימיתנו לא בקנה ולא במגל ולא בקרדום ולא במגירה ולא יכניסנו לחדר וינעול דלת לפניו בשביל שימות ואסור בגיזה ועבודה דברי רבי יהודה ורבי שמעון מתיר רישא וסיפא מחיים רישא [ג]בהנאת דמיו סיפא בהנאת גופו וצריכא דאי תנא הנאת דמיו בההוא קא שרי רבי שמעון אבל בהנאת גופו אימא מודה ליה לרבי יהודה ואי תנא בהנאת גופו בההיא קאסר רבי יהודה אבל בהנאת דמיו אימא מודה לרבי שמעון צריכא וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מודה רבי שמעון לאחר עריפה שהוא אסור ואמר רב נחמן מנא אמינא לה דתניא [1]וערפתו נאמר כאן עריפה ונאמר להלן [2]עריפה מה להלן אסור אף כאן אסור מני אילימא רבי יהודה מחיים מיסר אסור אלא לאו רבי שמעון היא א"ל רב ששת ספרא [ד] חבריך תרגומה לעולם רבי יהודה ואיצטריך סלקא דעתך אמינא [ה] עריפה במקום פדייה עומדת מה פדייה מתרת אף עריפה מתרת קמ"ל אמר רב נחמן מנא אמינא לה מדתני [ו] לוי הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יופסד ממונו מני אילימא רבי יהודה הא מיפסד וקאי אלא לאו רבי שמעון היא איבעית אימא רבי יהודה ואיבעית אימא רבי שמעון [ז] איבעית אימא רבי יהודה אפסידא דביני ביני ואיבעית אימא רבי שמעון לפחת מיתה וכן אמר ריש לקיש מודה רבי שמעון לאחר עריפה שהוא אסור ורבי יוחנן ואי תימא רבי אלעזר אמר עדיין היא מחלוקת איכא דמתני לה להא דרב נחמן אהא [ג]המקדש [ד]בפטר חמור אינה מקודשת לימא מתני' דלא כרבי שמעון אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לאחר עריפה ודברי הכל איכא דאמרי הא מני לא רבי יהודה ולא רבי שמעון אי רבי שמעון תיקדש בכוליה אי רבי יהודה תיקדש בהך דביני ביני אמר רבה בר אבוה אמר רב לעולם רבי יהודה וכגון שאינו שוה אלא שקל וסבר לה כרבי יוסי בר יהודה דתניא [3]תפדה תפדה [ה][תפדה] מיד תפדה כל שהוא רבי יוסי בר יהודה אומר אין פדייה פחותה משקל אמר מר תפדה תפדה [תפדה] מיד תפדה [ו]כל שהוא פשיטא איצטריך סד"א הואיל ואיתקש לבכור אדם מה בכור אדם אחר שלשים [ח] וחמש האי נמי אחר שלשים וחמש קמ"ל תפדה מיד תפדה כל שהוא רבי יוסי בר יהודה אומר אין פדייה פחותה משקל ממה נפשך אי מקיש לבכור אדם חמש ליבעי ואי לא מקיש שקל מנא ליה לעולם לא מקיש אמר רבא אמר קרא [4]וכל ערכך יהיה בשקל הקדש [ה]כל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותין משקל ורבנן ההוא

בהשג

הכא במאי עסקינן כגון ששחטו. לפטר חמור ואי דשחטיה לשם שחיטה גמורה אפי' לר' שמעון הויא מחשבה ומטמא אלא [טו] בשחטו ע"מ להתלמד בו הלכות שחיטה וכהך פליגי דרבנן סברי הך שחיטה משויא לה אוכל כשחיטה גמורה מעלייתא דאמרינן בהעור והרוטב (חולין קח:) השוחט בהמה(א) לעובד כוכבים כו' כדפרישית לעיל(ו) ור"ש סבר הך שחיטה לאו מעלייתא היא ולא הויא מחשבה ובפלוגתא דנימוס ור"א [י]: **דמו מכשיר.** אם נפל על הזרעים וכל שכן אם שחטו שחיטה גמורה דמו מכשיר אפילו לגופיה דשחיטתו הויא מחשבתו ואי נחרו ולא שחטו מו לא הוה פליג בה רבי אלעזר דודאי לעלמא הוא דמכשיר דמו [יא] ולאו לגופיה דליהו גופיה לא מקבל טומאה בלא מחשבה: **אלא לאו איסורו חישובו.** [יב] הוא דאיכא בהדי שחיטה כה"ג איכא בינייהו: **לעלמא.** אם נפל על הזרעים אבל לגופיה בעי מחשבה דאיסורו חישובו גרידא לא אמרינן והך שחיטה לא חשיבא לשוייה אוכל: **ואפי' לגופיה לא בעי מחשבה.** דהך שחיטה משוייא לה אוכל ובהאי נמי פליגי [יג] רבנן כר' אלעזר ורבי שמעון כנימוס: **הואיל ויש בו סימני טהרה.** כדאמר באלו טריפות (חולין סא:) משום הכי הוי אוכלא אבל לגבי פטר חמור דלית ליה סימני טהרה אי לאו דחשיב (ב) [יד] משום הך שחיטה לא מטמו ליה רבנן ור' שמעון אע"ג דחשיב עליה פליג משום דאסור בהנאה לאחר עריפה כדרב': **ומנלן דסימני טהרה מילתא**[טו]. לאתויי לידי טומאה דקתני עלה בברייתא דלעיל [ע"א] נבלת בהמה טהורה כו': **אפי' להתעסק.** דמתכוין לחתוך דבר אחר דלאו לשחיטה איכוין: **אין הכי נמי ומשום נימוס.** להודיע כחו דאע"ג דשחטו להתלמד בו דהוי שחיטה חשובה טפי מלהתעסק אפ"ה איהו גופיה לא מטמא ליה נימוס: **איתיביה.** (ג) אביי [טז] לרבה דאמר מודה רבי שמעון לאחר עריפה: **בקופיץ.** סכין גדול שכן דרך עריפה: **מאחוריו.** ממול ערפו דכתיב וערפתו: **במגירה.** שיג"א סכין שיש בה פגימות הרבה: **בהנאת דמיו.** אם השכירה [יז] לאחרים: **בהנאת גופו.** כגון גיזה ועבודה: **מה פדייה מתרת.** לאחר פדיונו לדברי הכל שרי בהנאה: **הוא הפסיד ממונו של כהן.** שלא פדאו בשה ויתננו לכהן: **לפיכך יופסד ממונו.** יכפוהו בית דין לעורפו לאחר שלשים כדמפרש [יח] בפירקא) ויאסר בהנאה: **הא מיפסד וקאי.** דמחיים נמי אסור ומאי מפסדא ליה עריפה: **אלא לאו רבי שמעון.** [יט] ולאחר עריפה מודה: **דביני וביני.** (ד) דמחיים [כ] נמי אסור בהנאה מלי פריק ליה בשה בר דנקא והשתא מפסיד הכל: **איבעית אימא ר' שמעון.** ואפילו הכי בהנאה לא מיתסר ומאי אפסיד ממונו לפחת מיתה מה שמיתה פיחתתו דמחיים הוה שוה מנה ולאחר מיתה אינה שוה אלא דינר להאכילו לכלבו: **להא דרב נחמן.** דאמר לעיל מודה ר' שמעון לאחר עריפה: **תיקדש בכוליה.** דהא כוליה שרי בהנאה: **שאינו שוה אלא שקל.** (ח) סלע דהשתא ליכא ביני ביני דההוא שה דיהבינן לכהן מותיה בעי למיהוי שוה שקל: **תפדה תפדה.** תרי זמני כתיב ופטר חמור תפדה בשה (שמות יג): **מיד.** אפי' בתוך שלשים: **איתקש לבכור אדם.** דכתיב (במדבר יח) (ה) את בכור האדם ואת בכור הבהמה טמאה תפדה: **מה בכור אדם.** פדיונו לאחר שלשים יום ופדויו מבן חדש תפדה [שם][כא] וחמשה סלעים בעי למיתב: **אף כאן לאחר שלשים יום וחמשה.** סלעים בעי למיתב:

בהשג

שהשוחט [כב] **עורב להתלמד דמו מכשיר.** פירש הקונט' אם נפל על הזרעים וכ"ש אם שחטו שחיטה גמורה דמו מכשיר אפילו לגופיה דשחיטתו [כג] מחשבתו ואם נחרו ולא שחטו מו לא פליג ר' אליעזר דודאי לעלמא מכשיר דמו ולא לגופיה דליהו גופיה לא מקבל טומאה בלא מחשבה עכל"ה ותימה [כד] ע) פירש דדם נחירה מכשיר לעלמא דמה טעם יכשיר כיון דלא הוי דם שחיטה ודם חללים לא שייך בבהמה אלא באדם [כה]: **שאני עורב הואיל** ויש בו סימני טהרה. הוא הדין [כו] כ"ד עופות חוץ מנשר כדמוכח פרק אלו טרפות (חולין סא.): **מאי איריא להתלמד אפי' להתעסק.** פירוש ואפי' נחרו נמי דלהתעסק נמי לאו שחיטה היא [כז] וכנחרו דמי ואע"ג דלאו לא היה הוכשר בדם שחיטה מ"מ פריך כיון דלא אתי לאשמועינן דדם שחיטה מכשיר דהא ככר אשמועינן [כח] ולא בא לאשמועינן אלא דאין צריך מחשבה הואיל ויש בו סימני טהרה זה היה יכול לאשמועינן בלא שחיטה:

◆

שיטה מקובצת

א] ור' אלעזר וכצ"ל לקמן בסמוך: ב] תיבת רבי נמחק: ג] איתיביה אביי לא: ד] ספרא חברין תרגומה: ה] אמינא הואיל ועריפה במקום: ו] מדתני דבי לוי: ז] שמעון איבעית אימא ר' שמעון לפחת מיתה ואיבעית אימא ר' יהודה אפסידא דביני ביני: ח] שלשים ובחמש האי כו' שלשים ובחמש קמ"ל: ט] אלא כששחטו אות ב' נמחק: י] ור"א דאמר לא נבעי הכשר: יא] דמו ולא לגופיה: יב] תיבת הוא נמחק: יג] פליגי לעיל רבנן: יד] דחשיב עליה משום: טו] מילתא היא לאתויי: טז] אביי לרבה דאמר: יז] השכירה ומכרו לאחרים: יח] כדמפרש בהאי פירקא: יט] שמעון וש"מ לאחר עריפה: כ] דמחיים אי נמי: כא] תפדה הס"ד ומה"ד ובחמש סלעים: כב] שהשוחט את העורב: כג] דשחיטתו הויא מחשבתו: כד] ותימה הוא שפירש דדם נחירה מכשיר לעלמא דמאיזה טעם מכשיר כיון כו' שחיטה ודם חללים: כה] באדם. עיין תוס' חולין (דף לה ע"ב): כו] הדין כל כ"ד עופות חוץ מנשר ויש בכולם סימני טהרה כדמוכח: כז] היא כלל ובנחרו: כח] אשמועינן ת"ק ולא:

◆

תורה אור השלם

1. וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה: שמות יג יג
2. וְהוֹרִדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָעֶגְלָה אֶל נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל: דברים כא ד
3. וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם: שמות לד כ
4. וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל: ויקרא כז כה

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הכא במאי וכו' בהמה טמאה לעובד כוכבים: (ב) ד"ה הואיל וכו' דחשיב עליה משום הך: (ג) ד"ה איתיביה רבא לרבה דאמר מודה ר"ש: (ד) ד"ה דביני וביני אע"ג דמחיים: (ה) ד"ה איתקש וכו' דכתיב אך פדה תפדה את בכור:

◆

לעזי רש"י

שיג"א [שיר"א]. משור.

◆

רבינו גרשום

לטמא טומאת אוכלין לדברי הכל: אלא הכא במאי עסקינן. דאמאי לא מטמא טומאת אוכלין לרבי שמעון ששחטו להאי פטר חמור להתלמד בו הלכות שחיטה ולא לשם אכילה והשתא האי שחיטה להתלמד גריעה היא מעריפה ומשחיטה סתם הלכך קסבר רבי שמעון דאינו מטמא טומאת אוכלין ורבנן סברי דחישבתו כיון לשום שחיטה בעלמא איכוון: ובפלוגתא. דסומכוס ורבי אלעזר קא מיפלגי ר' שמעון ורבנן דתניא אמר רבי יוסי וכו' הא ר' אלעזר היינו תנא קמא אלא לאו איסורו חישובו איכא בינייהו. האי איסורו חישובו לא הוי באיסורו חישובו דלעיל דא"כ דהיינו הוא קשיא לרבא דאמר דבולי עלמא לא אמרינן איסורו חישובו אלא האי איסורו חישובו שחיטה להתלמד דלאו שחיטה מעליא היא לשום אכילה קרי איסורו: תנא קמא סבר דמו מכשיר לעלמא. לשאר כל אוכלין דאי נגע בהו שרץ מוכשרין הן לטמא אפילו בלא מחשבה אבל לגופיה לבשר עורב אע"ג דודאי הוי מוכשר מדמו לא מטמא אלא במחשבה דלא אמרינן דשחיטה דאיסורו חישובו: ואתא ר' אליעזר למימר דם שחיטה בין דשחיטה גמורה בין דשחיטה להתלמד לעולם מכשיר דאפילו לגופו לא בעי מחשבה אחריתי אלא אסורו שחיטה להתלמד נמי חישבו ורבנן דסברי בפטר חמור (לא) מטמא סברי לה כר' אליעזר ור' שמעון דאמר דפטר חמור לא מטמא סבר לה כתנא קמא דשחיטה להתלמד לא חישבו לטומאה והיינו בפלוגתא: ממאי דלמא לעולם לא מצינן למימר דרבנן כר' אליעזר דטעמא דר' אליעזר אמאי קאמר לעולם דם שחיטה מכשיר דאפי' דלהתלמד דלמא שאני עורב דבעורב קסבר הכי משום דיש בו סימן טהור כדאמרינן בשחיטת חולין לרבות עורב עמקי דיש לו זפק אבל בפטר חמור דלית ליה סימן טהרה לעולם לא סבירא ליה דשחיטה להתלמד חישבו ואכתי רבנן כמאן סבירא להו לא כר' אליעזר ולא כנימוס: ומנלן דסימן טהרה מילתא היא. דקאמרינן דלמ[illegible] טעמא משום סימן טהרה מאי אריי[illegible] ולהתעסק היינו כגון שנתכוון לחתו[illegible] מכשיר הואיל ויש בו סימן טהור וא[illegible] דרבנן דאמרי מטמא טומאת אוכלין משום דעריפתו חישובו ור' שמעון סבר אע"ג דעריפתו חישובו כיון דקסבר דלאחר עריפה אסורה

רבינו גרשום (המשך)

בהנאה אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחר הוא הלכך לא מטמא טומאת אוכלין: איתיביה אביי לרבא לא רצה לפדותו עורפו בקופיץ מאחוריו בערפו: אימא. כלומר תריץ לברייתא הכי ואימא וקוברו. ומחיים של פטר חמור אסור בהנאה ור' שמעון מתיר. אבל לאחר עריפה מודה דאסור כדאמינא: והא מדסיפא מחיים כו'. ואסור בגיזה ועבודה והיינו מחיים: אין רישא וסיפא מחיים ורישא דקתני ואסור בהנאה בהנאת דמיו קאמר דאם מכרו או שכרו דמיו אסורין וסיפא דאמר אסור בגיזה ועבודה דהנאת גופו: וצריכי למיתני תרוייהו דאי תנא כו' ולעולם לאחר עריפה מודה ר' שמעון דאסור כדרבה: מה פדייה מתרת. לפטר חמור בהנאה אף עריפה נמי מתרת בהנאה ולישתרי לאחר עריפה אפילו לר' יהודה קמ"ל דלא: הוא הפסיד ממונו של כהן. שלא רצה ליתן לו שה בפדיונו מה שיזכה לו המקום לפיכך יופסד ממונו שיערפנו ולא יהנה ממנו: מני. הא אילימא לר' יהודה מפסד וקאי דאפילו מחיים אסר ליה בהנאה קודם פדייה: אלא לאו ר' שמעון היא. אלמא דקסבר דלאחר עריפה אסור בהנאה לא לעולם מהא ליכא למשמע מיניה. ואפילו הכי הא דתני לוי יכלת לתרוצי איבעית תימא ר' שמעון ואי בעית תימא ר' יהודה. ואי בעית אימא ר' שמעון דשרי ליה בהנאה בין מחיים בין לאחר עריפה. ומאי יופסד ממונו דקאמר לאו לאוסרו בהנאה. אלא לפחת מיתה קאמר דעכשיו כשערפו נפחתו דמיו הרבה ממה שהיה שוה כשהוא חי והיינו יופסד ממונו. אבל מ"מ שרי בהנאה לאחר עריפה: ואי בעית אימא ר' יהודה מאי יופסד ממונו דקאמר להפסידא דביני ביני כלומר דבשה שווה דנקא היה יכול לפדות פטר חמור שוה סלע והיה מרויח ההוא דביני ביני מה שהחמור שוה יותר מן השה ולאחר פדייה יהא מותר בהנאה ועכשיו כשעורפו הוא מפסידו: איכא דמתני לה להא דרב נחמן אהא. כלומר דלא אמרה רב נחמן מימרא בעלמא וכן אמר רב נחמן אלא אהא אמרה רב נחמן המקדש בפטר חמור לאחר עריפה ודברי הכל דאפילו ר' שמעון מודה דאסור בהנאה ואינה [illegible] ריש בהך דביני ביני כלומר שיכולה [illegible] דה ואמאי תני אינה מקודשת כגון [illegible] פדה מיד אפילו קודם ל' תפדה כל [illegible] פחותה משקל. ומפרש לקמן מ"ט. [illegible] פריונו: כל ערכין. כלו' כל פדיון שאתה פודה: ורבנן ההוא וכל ערכך יהיה בשקל